

НОВІТНЯ ІСТОРІЯ

УДК 327(410).328+94

<https://doi.org/10.46869/2707-6776-2025-31-3>

Ботіка Т.С.

<https://orcid.org/0000-0003-1861-453X>

ДОСВІД БРИТАНСЬКОГО ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ ТА ЙОГО ІННОВАЦІЙНІСТЬ У ДЕРЖАВОТВОРЧИХ ПРОЦЕСАХ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІЇ

У запропонованій статті висвітлюється процес становлення та розвитку британського парламентаризму. Зокрема, виявлені характерні особливості та традиційні чинники щодо застосування його досвіду у державотворчих процесах і практиках української дійсності. В контексті проведеного дослідження встановлено, що британський парламент виступає ідеальним об'єктом для дослідження, оскільки, по-перше, він є батьківщиною парламентаризму, відомий своїм консерватизмом, досвідом та силою традицій; по-друге, саме в цій країні процеси трансформацій політичного життя відбуваються надзвичайно активно та динамічно. У статті також розглянуті основні прояви, які простежують еволюцію британського парламентаризму. Доведено, що британський парламентаризм – це дієвий історичний базис політичного, соціального, економічного, культурного розвитку країни. Описується не тільки явище британського парламентаризму, але й також визначається його роль для минулого і сучасності. Показано, що проблема розвитку парламентаризму є однією з найактуальніших у сучасній історичній та політичній науці. Це пов'язано з тим, що наявність представницької демократії сучасного типу в умовах викликів глобалізації не мислиться без інституту парламентаризму. Крім того, доказано, що парламент впродовж століть займає центральне місце в системі органів державної влади Великої Британії і має істотний вплив на політичний клімат й розвиток нових консолідуючих ідей у британському суспільстві. Спроби побудови моделі парламентаризму в країні, де показовим інструментом є парламентський суверенітет, виокремлюють важливість політичного процесу модернізації механізму управління в сучасному соціумі на шляху до ствердження ідеї державного будівництва. Виходячи з вищесказаного, видається доцільним дослідити специфіку розвитку інституту парламентаризму у Великій Британії та визначити його інноваційність щодо удосконалення державотворчих процесів України.

Ключові слова: Велика Британія, Україна, українська культура, парламентаризм, історія, Палата лордів, Палата громад.

Постановка наукової проблеми. Для сучасного розвитку наукових знань характерне звернення до проблем історичного, політичного, економічного, соціокультурного розвитку провідних європейських країн. Однією з таких є Велика Британія, яка вже не одне століття відіграє провідну роль в Європі та світі. У ХХІ ст. світ швидко змінюється, виникають нові міжнародні зв'язки, формуються різного роду структури. Практично всі країни відчувають серйозні зміни, адаптуються до нових умов світової динаміки, що, в свою чергу, впливає як на характер взаємозв'язків з іншими державами, так і на відносини між

суб'єктами політичної взаємодії в середині країни на рівні політичних інститутів, соціально-політичних спільнот, окремих особистостей. У контексті зазначених викликів більшість країн говорять про побудову суспільних відносин на демократичних засадах, з тим щоб громадяни змогли на рівноправних принципах брати участь в управлінні державою, мали надійний правовий захист і свободу. У цьому сенсі особливої значущості набуває інститут парламентаризму, який виступає поєднанням рис прямого народовладдя та безпосередньої демократії.

Отже, вивчення даної теми є важливою складовою розвитку української держави, суспільству якої надзвичайно важливо засвоїти досвід тих процесів, які не просто були, а мали успішний світовий досвід. Для демократичного розвитку України особливо актуальною є успішна практика країн, послідовних у становленні парламентаризму. Саме таким є приклад Великої Британії, де знайшли відображення традиції та інновації. Позитивне сприйняття країни на міжнародному рівні – це завжди високопотенційний ресурс її розвитку та основа ефективної взаємодії з різними сегментами соціуму.

Британський парламент – показовий взірць поєднання старих і нових форм, їхніх нашарувань, співіснування. Ці особливості знаходять висвітлення серед багатьох сторін його організації та діяльності. Сучасний етап перетворень в Україні об'єктивно вимагає формування дієвої системи зворотного зв'язку між соціальним середовищем і системоюдержавної влади [1, с. 10]. Виходячи з цього, накопичені британським парламентом теоретичні доктрини представницької системи, навички парламентських процедур, найбагатший досвід ведення публічних дебатів і дискусій винятково важливі для українців, тому що британський варіант затвердив здатність впливати на перебіг подій, суспільну думку, політику уряду. Остання його роль із усією очевидністю проявляється в моменти гострих соціальних і політичних криз [2, с. 3–4].

Актуальність теми зумовлена насамперед трансформаційними державотворчими процесами, що знайшли відображення в українській історії. На всіх етапах державного будівництва України, а особливо з набуттям незалежності у 1991 р., невід'ємним елементом стала розбудова парламентаризму. Як ґрунт для ідеального парламенту можна розглядати досвід парламенту Великої Британії, який має давню історію та є одним із перших станово-представницьких законодавчих органів влади в Європі та світі. Дослідження особливостей формування і функціонування інституту парламентаризму в Україні є вкрай актуальними для її утвердження як демократичної європейської держави.

Мета та завдання. Мета статті – вивчення ключових аспектів досвіду британського парламентаризму та його інноваційності у державотворчих процесах України.

Методи дослідження. Дослідження здійснюється із застосуванням загальнонаукових методів, зокрема таких, як: порівняння, синтез, узагальнення.

У статті також використано метод історичного та системного аналізу, за допомогою яких розкриваються досвід, традиційність, виклики та перспективи британського парламентаризму на основні засад формування державотворчих процесів української історії.

Аналізу суспільно-політичних процесів у Великій Британії присвячена увага багатьох дослідників. Зокрема, вітчизняними та зарубіжними вченими накопичено чималий фактичний матеріал і проведено його узагальнення з окремих аспектів проблеми. Про сутність та проблематику парламентаризму в Україні говориться зараз чимало. Незважаючи на те, що низка вітчизняних науковців (А. Гальчинський, В. Гончар, Ю. Древаль, О. Копиленко, О. Литвиненко, А. Мережко, В. Паламарчук, М. Паламарчук, В. Селіванов, О. Скрипнюк, А. Француз, В. Шаповал, Ю. Шемшученко та ін.) досліджують передумови парламентаризму, історію його становлення, розвиток, сучасний стан, залишаються певні проблеми та дискусійні питання. До них відносяться наступні: періодизація парламентаризму в Україні, визначення самого поняття, його характеристики та відношення до інших складових правової демократичної держави. Проблеми становлення парламентаризму на практиці зумовлюють необхідність наукових розробок, яких поки обмаль. Тому, попри наявність значної кількості досліджень, зазначена тематика немає однозначного трактування. Розгляду проблеми британського парламентаризму та його впливу на державотворчі процеси української історії в літературі майже не приділяється достатньої уваги. У своїх роботах більшість авторів звертаються до вже відомих статей у своєму розумінні питань. Крім того, всі розглядають британський парламентаризм з позицій існуючої політичної системи та суспільних взаємовідносин. А це неможливе без певної перспективи бачення, без розуміння та оцінки історії.

Результати. Як вже було зазначено, у системі державного управління великий вплив мають парламенти. Вони виконують головну роль у формуванні державної політики, забезпечують і гарантують побудову демократичної держави. Унікальність парламенту як політичного інституту полягає в його ролі своєрідного посередника між суспільством та органами влади. Парламенти в процесі свого історичного розвитку стали втіленням політики в законах, які регулюють діяльність мільйонів людей в складному багатоголосі світу. Тому рівень розвитку парламентаризму віддзеркалює рівень цивілізованості та демократії в громадянському суспільстві. Парламентаризм є складним явищем суспільно-політичного життя. Проте, через різні історичні та політичні реалії повноваження парламентів та їхня роль постійно змінюється.

Нагальним питанням в Україні є парламентаризм, він основна складова розвитку держави на будь-якому її рівні. Такого роду дослідження важливі для України, оскільки, з одного боку, нині існує реальна можливість розвинути і затвердити демократичні інститути після тривалого перебування у складі СРСР, де функціонувала централізована форма правління; з іншого, поза сумнівом,

найважливіше питання в нашій країні – це розподіл влади та її відповідальність[3, с. 101].

Про англійців, їхній спосіб життя та національний характер написано чимало [4, с. 104]. Велика Британія завжди відігравала важливу роль у системі міжнародних зв'язків, залишаючись провідною державою, однією з найбільш розвинених країн. Вона була першою у багатьох процесах світового значення, як, наприклад, промислова революція, утворення нових суспільних класів – пролетаріату та буржуазії, та володіла найпотужнішим науковим потенціалом. Її по праву вважають «майстернею світу». Промислова першість дозволила Великій Британії міцно затвердити свої лідируючі позиції на світовому просторі. Вона першою з європейських держав створила такі демократичні інститути, як політичні партії, представницький парламент, публічна преса, міжнародні біржі та ринки. Англійські тред-юніони також виникли вперше у світі, а їхня діяльність була зразком для інших країн. Крім того, британська зовнішня політика неодноразово посідала центральне місце в державній діяльності країни. Власний зовнішньополітичний курс у міжнародних відносинах вирізняв цю державу. Британська зовнішня політика та дипломатія надали безліч прикладів міжнародної взаємодії. На британських островах зародилася сучасна демократія, були створені характерні елементи державного устрою, зокрема й парламентаризм. Її парламентська система асоціюється з політичною стабільністю. І нині Велика Британія залишається особливою країною зі своїм неповторним загадковим іміджем, своєрідною політичною поведінкою, національними особливостями, яка не зосереджується на минулому, а, віддаючи належне традиціям, намагається бути достатньо сучасною і справедливою державою [5, с. 9–13].

Протягом довгої та складної історії британського парламенту його форма та структура піддавалися значним змінам. Низка особливостей британської історії сприяли процесу поступового зміцнення влади парламенту, становленню його як органу, що відображає інтереси нації. Можна вважати, що історія парламенту сягає 1066 р., коли Вільгельм Завойовник запропонував феодальну систему, за якої для прийняття законодавчих актів необхідно було їх схвалення радою землевласників і духовенства. У 1215 р. Іоанн Безземельний встановив, що запровадження нових чи скасування старих податків, їх розмір обов'язково мали погоджуватись з радою, яка згодом трансформувалася у парламент. Створення парламенту спричинило зміну форми феодальної держави, виникнення монархії зі становим представництвом. Перший час можливості парламенту впливати на політику королівської влади були незначні. Його функції зводилися до визначення розмірів податків і до подачі колективних петицій на ім'я короля. У 1297 р. Едуард I розширив практичні повноваження парламенту: право на участь у виданні законів; право вирішувати питання щодо поборів на користь королівської скарбниці; право здійснювати контроль над

вищими посадовими особами та виступати в деяких випадках в якості судового органу [6, с. 25].

В другій половині XIII – на початку XIV ст. в основному сформувалися основні права англійського парламенту, який відпрацьовував порядок розгляду питань, а також свої повноваження. Законодавча ініціатива була надана англійському парламенту у XIV ст., внаслідок чого парламентські закони, які були запропоновані Палатою громад і схвалені Палатою лордів, затверджувалися королем. Право законодавчої ініціативи парламенту виникло з практики, як вже було зазначено, подачі парламентських петицій королю. Найчастіше вони містили вимоги про заборону порушення старих законів або, навпаки, про видання нових. Король міг погодитися з проханнями парламенту, або взагалі їх відкинути. Упродовж XIV ст. було встановлено, що жоден закон не повинен бути прийнятий без згоди короля і палат парламенту. Поступово активність парламенту зростала і з часом він відвоював свої права у короля.

У XIV ст. англійський парламент стає двопалатним, проте, необхідно взяти до уваги, що лише через два століття з'являються відповідні назви: Палата лордів (*the House of Lords*) і Палата общин (*the House of Commons*). У цей період також з'являється посада спікера (англ. *to speak* – говорити), до обов'язків якого входило ведення засідань нижньої палати, її представництво у переговорах з королем і верхньою палатою. У XV ст. встановилося правило, що клопотання парламенту повинні наділятися силою законів, які отримали назву «білли» (англ. *bill* – рукопис, грамота). Боротьба між королем і парламентом тривала протягом кількох століть. У результаті політичного перевороту 1688 р., коли Якова II Стюарта усунули від влади і його місце зайняв Вільгельм III Оранський, було підписано Декларацію прав, що закріплювала завоювання парламенту та фіксувала умови, згідно з якими лорди і общини давали згоду на визнання Вільгельма III своїм правителем. Переворот отримав широку підтримку серед самих різних верств англійського суспільства. У 1689 р. Декларація перетворена в парламентський Білль про права, що встановлював норму, за якою король не мав права призупиняти виконання законів, якщо парламент не дав на це згоду, у той час як парламент мав право санкціонувати податки, свободу дебатів тощо. Білль про права завершив «Славну революцію» 1688–1689 рр. (*Glorious Revolution*) та став основною частиною неписаної Конституції Великої Британії. Також цей Акт поклав початок англійського парламентаризму, оскільки він обмежив королівську владу і одночасно розширив владу парламенту [7, с. 156]. Згодом, у XVIII ст., депутати парламенту отримали незалежність від короля відповідно до законів, і вже у XIX ст. в Англії можна спостерігати класичний варіант парламентаризму.

Поняття «парламент» і «парламентаризм» взаємопов'язані і взаємозумовлені, але не рівнозначні за змістом. Парламент може існувати без суттєвих важелів парламентаризму, що є характерною особливістю авторитарних і тоталітарних режимів. Парламентаризм же, як особлива система державного керівництва

суспільством, не може функціонувати без повновладного парламенту. У сучасній науці виділяються різні підходи щодо розуміння парламентаризму. Термін «парламентаризм» (франц. *parlementaris* – парламентська система, *parlement* – парламент, *parler* – говорити) в літературі має декілька значень. Однак, загально визнаним є твердження, що сутність цього політико-правового явища зводиться до провідної ролі парламенту у системі державно-владних інституцій. Найбільш поширеним є розуміння парламентаризму як системи організації державної влади, для якої характерним є визнання провідної та істотної ролі парламенту.

Термін «парламентаризм» набув поширення тільки в ХІХ ст., але ніколи не використовувався в основних законах. Зазвичай, він вживався в літературі для характеристики існуючого в тогочасній Великій Британії державного ладу. Саме тому йшлося про так званий «золотий вік парламентаризму». Згодом термін набув європейського визнання. Його синонімами стали такі поняття, як: «парламентський режим», «парламентарна або парламентська держава», «парламентарний лад», «парламентська демократія» тощо. Причому йшлося виключно про те, що в теорії права називається парламентарними (парламентськими) формами державного правління. Його природа пов'язується з особливостями організаційних ланок державного устрою, з певним характером взаємовідносин законодавчої та виконавчої влади, атакож із активною роллю та ініціативою парламенту. У ХІХ–ХХ ст. ідея парламентаризму у розумінні багатьох наукових шкіл стала загально визнаною, її поширення почало сприйматися як суспільний прогрес [1, с. 173].

Парламентаризм – широке за змістом поняття, яке охоплює і форму організації державної влади, і конкретний спосіб управління державою, і механізм взаємодії парламенту з інститутами виконавчої та судової гілок влади, і систему взаємодії держави та суспільства [8]. У широкому розумінні поняття парламентаризм – це система представницьких органів влади, де чітко розподілені функції законодавчих і виконавчих органів, де вирішальну роль відіграє парламент як постійно діючий представницький орган.

Українська дослідниця В. Гончар [9, с. 13] обстоює позицію, що англійський парламент вже у ХVІ ст. затвердив основні принципи, які почали брати за основу парламенти інших країн, а саме: 1) законотворчість є функцією виключно парламенту; 2) закон – це акт, який приймався палатами, затверджувався королем і мав найвищу силу серед усіх актів державної влади; 3) парламент мав контрольні повноваження над сферою державного управління (парламент запровадив процедуру імпічменту прем'єр-міністра наприкінці ХVІ ст.); 4) Палата лордів була вищим судом країни; 5) парламент мав право втручатися в зовнішньополітичні справи.

Парламентські засідання відбувалися французькою мовою. Це було зумовлено тим, що після норманського завоювання, яке розпочалося перемогою у 1066 р. Вільгельма Завойовника в битві при Гастінгсі (ця битва відкрила шлях

для встановлення нового державного порядку, в основу якого лягли саксонські та норманські традиції) почалося не просто панування норманів, а й зфранцуження англосаксонської цивілізації. Лише у 1363 р. канцлер відкрив засідання парламенту промовою англійською мовою, проте до початку XVI ст. англійські закони писалися виключно французькою.

Не зважаючи на те, що політична система Великої Британії – одна з найбільш старих у Європі та світі, британці в жодному разі не вважають її досконалою. Тому англійці час від часу здійснюють певну реконструкцію політичної системи. Істотних змін вона зазнала у XIX та на початку XX ст. і отримала дві характерні особливості. По-перше, значно розширилися виборчі права громадян і зрештою введено загальне виборче право; по-друге, поступово обмежилися привілеї Палати лордів на користь Палати громад. Самі британці справедливо називають свій парламент пульсуючим серцем політичного життя країни [10, с. 133]. Можемо зробити висновок, що Англії є що запропонувати своїм партнерам, виходячи із власного історичного розвитку. Ймовірно, звідси типова англійська зарозумілість. Яскравий тому приклад – займенник «я», який в англійській мові завжди пишеться з великої літери «I», одне слово, яке свідчить про англійську гордість, неабияку стриманість і зухвалість.

Тривалий еволюційний шлях зумовив характерну для вищого представницького органу країни наступність. Особливістю «унікального» функціонування британського парламенту є відсутність в державі писаної (кодифікованої) Конституції, тому багато норм парламентського життя, а також взаємини з урядом залишаються урегульованими лише конституційними угодами та правовими звичаями. Тут не існує конституції як єдиного правового акту. Основні засади державного будівництва регулюються декількома нормативними актами і, звичайно ж, традиціями.

Щодо українського досвіду, то він має довгу історію державності, що супроводжувалося розвитком і реформуванням інституту парламентаризму в різних його проявах і формах, а також поступовим вдосконаленням даного органу як у структурному, так і функціональному плані. Ще починаючи із часів Київської Русі, де переважали народні збори (віче), можна говорити про зародження парламентського досвіду. Продовжувався він навіть тоді, коли Україна залежала від інших країн (сейми Польсько-Литовської держави, козацькі ради часів Гетьманщини). Хоча після Люблінської унії (1569 р.) суспільне життя в Україні почало докорінно змінюватися. Впорядкування державного життя України і регламентація діяльності вищих органів влади виписані Конституцією Пилипа Орлика 1710 р., що враховувала досвід Козацької республіки і тогочасні ідеї побудови демократичної держави. На початку XX ст. в суспільно-політичній думці України починає переважати національно-державницький напрям. М. Міхновський є основоположником ідеї національної самостійної України. Започаткування практики парламентаризму в новітній історії стало існування в 1917–1918 рр. Української Центральної

Ради (УЦР) – національного протопарламенту, який пройшов еволюційний шлях від громадського об'єднання до представницького органу українського народу. Її поява та діяльність стали великим кроком консолідації українського народу на шляху до державної незалежності у ХХ ст. в умовах буремних подій Першої світової війни. На жаль, основні принципи Центральної Ради не знайшли логічного розвитку під час Гетьманату та доби Директорії. Шлях до влади через військові перевороти, непослідовні політичні реформи, часто дуже суперечливі одна одній, фактично з ідеологічними розбіжностями, – все це означало протиставлення парламентаризму тодішній політичній еліті. Політика П. Скоропадського характеризувалася переважаючим стилем авторитарного правління державою. В період перших місяців свого існування Директорія також виявляла ознаки авторитарної влади. Її коротке демократичне правління згодом було зосереджено на обмеженому колі осіб, пізніше заміненого взагалі владою однієї людини, щоб уникнути внутрішніх і зовнішніх протиріч.

Певна рецепційність цих процесів зумовила поєднання у сучасній історичній науці нашої держави різних складових – як успадкованих від часів минулого, так і тих, що виникли в різні періоди незалежності України, як на власне українському ґрунті, так і з використанням зарубіжного досвіду. Однією із суттєвих особливостей процесу демократизації в Україні є наявність різних політичних поглядів, плюралізм ідеологій і концепцій.

Природу сучасного українського парламентаризму найбільш доцільно розглядати і вивчати в системі двох векторів, які склалися в науці та здобули назву цивілізаційного і формаційного підходів. Перший підхід означає сприйняття парламенту в якості вагомого надбання світової цивілізації, спадкоємності та розвитку як політичного і культурного феномена; другий – вивчення органів представницької влади у взаємодії та взаємозв'язках з соціальною дійсністю, соціальними інститутами та соціальними явищами. Це зумовлює необхідність загального огляду щодо розвитку і становлення європейського і світового парламентаризму.

Сутність парламенту, його місце й роль у вітчизняній науці мають звужене трактування – їх розглядають як законодавчий механізм. Саме цим визначається роль Верховної Ради в системі державної влади України. Такий погляд сприяє реалізації парламентом інтересів окремих суспільних груп, зокрема й непартійних, що існують наразі, але не враховує синергії соціально-політичної динаміки. Унаслідок цього питання щодо функціонування українського парламенту, висвітлення інших його функцій, окрім законодавчої, мають недостатнє теоретичне обґрунтування. Поза увагою дослідників залишаються важливі аспекти забезпечення реального народного представництва й функціонування парламенту як представницького інституту влади. В сучасній літературі не до кінця вивчено проблематику оформлення парламентської більшості, опозиції та ін. Тож виявляється низка аспектів, суперечностей і зумовлених разом із цим труднощів щодо реалізації принципів

парламентаризму в практиці України, що потребує подальшого дослідження та вивчення [11, с. 102].

Намагання вчених-державознавців різних країн аргументувати збереження і подальше утвердження парламентаризму в сучасному світі знайшло своє втілення в їхніх спробах виділити його різновиди. Необхідно також зазначити, що нерідко ці автори не дають аргументованого обґрунтування цих різновидів, внаслідок чого до цього часу відсутня чітка їхня класифікація.

Україна із досвіду англійського парламентаризму увібрала насамперед колегіальність у вирішенні справ парламенту. У майбутньому парламенту України необхідно запозичити для себе таку практику англійського парламенту, як політична консолідація і зміцнення демократії. Саме остання закладає сходишки до побудови правової держави. Консолідація включає в себе те, що парламенту необхідно бути більш злагодженим у своїх рішеннях і представляти волю народу. До сучасних завдань парламенту відносять реконструкцію системи парламентаризму. Адже українська держава стикнулася з такою проблемою, як недовіра народу до парламенту, основна проблема якого полягає у тому, що члени парламенту неможуть дійти консолідації у законодавчій ініціативі, що помітно впливає на соціально-економічне життя.

Таким чином, вже не одне століття в системі правління багатьох країн центральне місце належить інституту парламентаризму. Парламентаризм – не тільки система організації влади, взаємодії держави та суспільства, а й певна ідеологія, яка включає в себе низку демократичних цінностей, серед яких саме парламент має займати провідне місце. У кожній країні парламентаризм демонструє специфіку соціально-історичного розвитку суспільства, практику національно-державного будівництва, досвід правової та політичної культури. Він являє собою систему організації й функціонування влади, як на державному, так і на регіональному рівнях.

Англійський парламент називають матір'ю парламентів світу. Він має довгу історію, існував за часів абсолютизму, пережив ліквідації, але прагнення народу до народовладдя відновлювало його знову. Впродовж століть парламентська система Великої Британії пройшла випробування часом, забезпечила та підтвердила свою політичну стабільність в суспільстві.

Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що за довгий період становлення парламентаризму, парламент Великої Британії як конституційно-правовий феномен розвивався, навчаючись на своїх помилках. Завдяки йому країна представляла найбільш вільну в політичному сенсі країну, потужну економічну державу всього західного світу, центр величезної колоніальної імперії, існування якої також забезпечувало стабільність в країні. І сьогодні Туманний Альбїон гармонійно поєднує дві складові: залишається водночас відірваним від Європи й органічно поєднаним зі світом в цілому.

Продовжуючи тематику вітчизняної дійсності, варто підтвердити, що на шляху становлення парламентаризму в Україні існує багато невирішених

завдань. Вивчення британського парламентаризму вкрай важливе для українських реалій, які акцентують увагу на становленні незалежної та правової держави. А об'єднати українське суспільство в єдину націю можна лише тоді, якщо буде реалізована споконвічна мрія, – існування єдиної Соборної України.

Список використаних джерел та літератури

1. Гошовська В.А. Парламентаризм. Київ: НАДУ, 2019. 704 с.
2. Кулачинський М.М. Парламентаризм у Великобританії: фактори та перспективи розвитку. Дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук. 23.00.02. – політичні інститути і процеси. Одеса. 2012. 198 с.
3. Баликіна Л.І. Парламентаризм – система політичної організації держави. *Бюл. Міністерства юстиції України*. 2012. № 2. С. 100–106. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2012_2_15
4. Ботіка Т.С. Англійський джентльмен як джерело для вивчення історії Великої Британії. *Гілея: науковий вісник*. 2017. Вип. 117 (2). С. 104–106.
5. Яковенко Н.Л. Велика Британія в міжнародних організаціях: навчальний посібник. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. 400 с.
6. Колісниченко А.І. Український парламентаризм: становлення та шляхи розвитку. *Вісник Академії митної служби України*. 2011. № 1(6). с. 25.
7. Бруслик О.Ю. Сучасний стан британського парламентаризму. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2015. Вип. 30. С. 155–166.
8. Соловей А.О., Ботіка Т.С., Кананихіна О.М. Історія, традиційність та досвід британського парламентаризму. *Гілея: науковий вісник*. 2019. Вип. 142 (№ 3). С. 22–25.
9. Гончар В. Становлення парламентаризму: досвід Великобританії для України. *Державне управління та місцеве самоврядування: зб. наук. пр.* 2017. Вип. 3 (34). С. 12–16.
10. Марадик Н.В. Особливості функціонування інституту парламентаризму у Великобританії. *Грані*. 2012. № 8. С. 133–137.
11. Нагаєвський І. Історія української державності ХХ століття. Київ, 1994. 172 с.

References

1. Hoshovska, V.A. (2019). *Parliamentaryzm*. Kyiv: NADU. [In Ukrainian].
2. Kulachynskiy, M.M. (2012). *Parlamentaryzm u Velykobrytanii: faktorytaperspektyvyrozvytku*. Dys. nazbdobuttianauk. stupeniakand. polit. nauk. 23.00.02. – politychniinystutyty i protsesy. Odesa. [In Ukrainian].
3. Balykina, L.I. (2012). *Parlamentaryzm – systema politychnoi orhanizatsii derzhavy. Biul. Ministerstva yustytzii Ukrainy*, 2, pp. 100–106. [Online]. Available from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2012_2_15 [In Ukrainian].
4. Botika, T.S. (2017). *Anhliiskiy dzhentlmen yak dzherelo dlia vyvchennia istorii Velykoi Brytanii. Hileia: naukovyivisnyk*, 117 (2), pp. 104–106. [In Ukrainian].
5. Iakovenko, N.L. (2011). *Velyka Brytaniia v mizhnarodnykh orhanizatsiiah: navchalnyi posibnyk*. Kyiv: Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr “Kyivskiy universytet”. [In Ukrainian].
6. Kolisnychenko, A.I. (2011). *Ukrainskyi parlamentaryzm: stanovlennia ta shliakhy rozvytku. Visnyk Akademii mytnoi sluzhby Ukrainy*, 1(6), p. 25. [In Ukrainian].
7. Bruslyk, O.Iu. (2015). *Suchasnyi stan brytanskoho parlamentaryzmu. Derzhavne budivnytstvo ta mistseve samovriaduvannia*, 30, pp. 155–166. [In Ukrainian].
8. Solovei, A.O., Botika, T.S., Kananykhina, O.M. (2019). *Istoriia, tradytsiinist ta dosvid brytanskoho parlamentaryzmu. Hileia: naukovyivisnyk*, 142, (3), pp. 22–25. [In Ukrainian].
9. Honchar, V. (2017). *Stanovlennia parlamentaryzmu: dosvid Velykobrytanii dlia Ukrainy. Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia: zb. nauk. pr.*, 3(34), pp. 12–16. [In Ukrainian].

10. Maradyk, N.V. (2012). Osoblyvosti funktsionuvannia instytutu parlamentaryzmu u Velykobrytanii. *Hrani*, 8, pp. 133–137. [In Ukrainian].
11. Nahaievskiy, I. (1994). *Istoriia ukrainskoi derzhavnosti XX stolittia*. Kyiv. [In Ukrainian].

Botika T. The Experience of British Parliamentarism and its Innovation in the State-building Process of Ukrainian History.

The process of forming and development of British parliamentarism is depicted in the given article. Besides, the main peculiarities and traditional factors of using its experience in the state-building process and practices of Ukrainian reality are shown. It was established in the context of made research that British parliament is an ideal object for investigating, because, firstly, it is the motherland of parliamentarism, being known of its conservatism, experience and power of traditions; secondly, the process of transformation of the political life happens very active and fast exactly in this country. The main expressions which trace the evolution of British parliamentarism are also viewed in the article. It is proved that British parliamentarism is the efficient historical basis of the political, social, economical and cultural development of the country. It is described not only the phenomenon of British parliamentarism but also its role for the past and nowadays is determined in the article. It is shown that the problem of the development of parliamentarism is one of the most actual in the modern historical and political science. It is connected with the fact that the presence of representative democracy of the modern world in the conditions of globalization institute of parliamentarism. Besides, it is proved that the parliament occupies the central part in the system of the state power of Great Britain during the centuries and has the essential influence on the political climate and development of new consolidating ideas in the British society. The attempts to build the models of parliamentarism in the country, where the main instrument is parliamentary sovereignty reflect the importance of the political process of modernization on the management mechanism in the modern society on the way of forming of the state-building idea. Based on the foregoing, it is considered essential to investigate the specifics on the development of the institute of parliamentarism in Great Britain and to define its innovation concerning the improvement of the state-building process in Ukraine.

Keywords: *Great Britain, Ukraine, Ukrainian culture, parliamentarism, history, the House of Lords, the House of Commons.*